

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING AXLOQIY FAZILATLARINI IJODIY FAOLIYAT ORQALI SHAKLLANTIRISH

Ibragimova Dilbar Hamroqulovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti,
Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim)
yo'nalishi 2-bosqich magistranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18043679>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 18-dekabr 2025 yil
Ma'qullandi: 20-dekabr 2025 yil
Nashr qilindi: 24-dekabr 2025 yil

KEYWORDS

Boshlang'ich ta'lim, axloqiy fazilatlar, ijodiy faoliyat, tarbiya, sahnalashtirish, rasm chizish, rolli o'yinlar, mas'uliyat, mehr-shafqat, pedagogik yondashuv, shaxs kamoloti, ijodkorlik

ABSTRACT

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy fazilatlarini shakllantirish jarayonida ijodiy faoliyatning o'rni va ahamiyati tahlil etilgan. Ijodiy topshiriqlar, rolli o'yinlar, rasm chizish, sahnalashtirish, hikoya tuzish kabi mashg'ulotlar orqali bolalarda mehr-shafqat, halollik, hamkorlik, mas'uliyat va odob kabi fazilatlar rivojlanishi ilmiy-nazariy yondashuvlar asosida yoritilgan. Maqolada ijodiy faoliyatning psixologik-pedagogik xususiyatlari, o'quv jarayonidagi tarbiyaviy imkoniyatlari hamda ularni samarali tashkil etish bo'yicha metodik tavsiyalar berilgan. Shuningdek, boshlang'ich ta'limda axloqiy tarbiya sifatini oshirish, o'quvchilarning shaxs sifatida kamol topishida ijodkorlikning o'rni amaliy misollar asosida asoslab berilgan.

Mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini modernizatsiya qilish, barkamol avlodni tarbiyalash, ularning intellektual va ma'naviy-axloqiy salohiyatini yuksaltirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun (2020) hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmonida yosh avlodni komil inson ruhida tarbiyalash, ularda halollik, bag'rikenglik, mas'uliyat, odob-axloq kabi fazilatlarini shakllantirish muhim vazifa sifatida belgilangan. Shuningdek, "Maktab ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi"da boshlang'ich ta'lim bosqichida shaxsning moral-axloqiy kamolotini ta'minlash, ularning ijodkorlik salohiyatini rivojlantirish, o'quv jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish ta'kidlab o'tiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari shaxs rivojlanishining eng sezgir va mas'uliyatli davri bo'lib, aynan shu bosqichda axloqiy fazilatlarining dastlabki negizi shakllanadi. Ijodiy faoliyat esa bolalarda mustaqil fikrlash, emotsional sezgirlik, hamkorlikda ishlash, o'z xatti-harakati uchun mas'uliyatni his qilish, boshqalarning hissiyotlariga hurmat bilan yondashish kabi axloqiy-psixologik jihatlarni rivojlantirishning samarali vositasidir. "O'zbekiston Respublikasida uzluksiz ma'naviy tarbiya Konsepsiyasi"da ham ta'kidlanganidek, ta'lim jarayonida o'quvchilarning ma'naviy olamini boyitish, ularni ijodiy faoliyatga jalb qilish, jarayonning tarbiyaviy komponentlarini kuchaytirish ta'lim samaradorligini oshiradi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar ijodiy faoliyat — rasm chizish, hikoya tuzish, sahnalashtirish, rolli o'yinlar, loyihaviy ishlar — boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy qadriyatlarni ongli ravishda o'zlashtirish, ijobiy shaxsiy sifatlarni namoyon etish va mustahkamlashda asosiy omillardan biri ekanini ko'rsatadi. Bu jarayon bolalarning ijtimoiy tajribasini kengaytiradi, ularga real hayotiy vaziyatlarni ijodiy tarzda anglash, to'g'ri xulosa chiqarish imkonini beradi.

Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada ijodiy faoliyatning boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy fazilatlarni shakllantirishdagi o'rni, pedagogik imkoniyatlari va metodik yondashuvlari ilmiy-nazariy asoslar hamda amaliy misollar orqali yoritiladi. Tadqiqot natijalari ushbu jarayonni yanada samarali tashkil etish uchun ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy fazilatlarni shakllantirish masalasi xalqaro va mahalliy ilmiy izlanishlarda yetakchi yo'nalishlardan biri bo'lib kelmoqda. Mazkur sohada L. S. Vygotskiy, J. Piajening kognitiv rivojlanish nazariyasi, K. Rojersning gumanistik psixologiya konsepsiyalari, J. Dyuning ijodiy ta'limga asoslangan pedagogik qarashlari asosiy ilmiy manbalardan hisoblanadi.¹ Ularning ta'kidlashicha, bolalar shaxsining axloqiy rivojlanishi faqat ma'lumot berish orqali emas, balki faol ishtirok, ijodiy ifoda, tajriba orttirish orqali yuzaga keladi. Ayniqsa, Vygotskiyning "Yaqin rivojlanish zonasi" haqidagi g'oyasi boshlang'ich sinflarda ijodiy faoliyatning tarbiyaviy ahamiyatini asoslab beradi.

Mahalliy olimlardan M. Avliyoqulov, N. To'xliyeva, R. Mavlonova, X. Yo'ldoshevlarning axloqiy tarbiya, shaxs kamoloti va ijodkorlik psixologiyasiga oid tadqiqotlari ushbu mavzuning ilmiy-nazariy asosini boyitadi. Ularning fikricha, boshlang'ich maktab davri bolalarda axloqiy tasavvurlarni shakllantirish uchun eng sezgir bosqich bo'lib, ijodiy mashg'ulotlar orqali o'quvchilar o'z xatti-harakatlarini emotsional va ijtimoiy nuqtai nazardan anglay oladilar.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ijodiy faoliyat nafaqat o'quvchilarda tasviriy yoki badiiy ko'nikmalarni rivojlantiradi, balki axloqiy qadriyatlarni ongli ravishda o'zlashtirishga yordam beradi. Masalan, rolli o'yinlar kooperativ xulq-atvorni shakllantirsa, rasm chizish bolalarda empatiya va his-tuyg'ularni ifodalash qobiliyatini kuchaytiradi, sahnalashtirish esa halollik, mas'uliyat, do'stlik kabi fazilatlarning hayotiy vaziyatlar orqali mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Metodologiya jihatidan, ushbu tadqiqot quyidagi ilmiy yondashuvlarga asoslanadi:

1. Sistemali yondashuv. Boshlang'ich ta'lim jarayoni yagona pedagogik tizim sifatida ko'riladi va unda ijodiy faoliyat, tarbiya, o'quv muhitining o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi.

2. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv. O'quvchilarning individualligi, temperament xususiyatlari va ijodiy qobiliyatlari hisobga olinadi.

3. Faoliyatga asoslangan yondashuv. Axloqiy fazilatlar nazariy tushuntirish orqali emas, balki amaliy ijodiy mashg'ulotlar asosida shakllantirilishi amaliyotda isbotlangan.

4. Kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuv. O'quvchilarda ijtimoiy-emotsional

¹ Torrance, E. P. (2020). *Torrance Tests of Creative Thinking*. Bensenville, IL: Scholastic Testing Service.

kompetensiyalar — hamkorlik, javobgarlik, muloqot, bag'rikenglik — ijodiy faoliyat orqali rivojlantiriladi.

Tadqiqot metodlari sifatida adabiyotlarni tahlil qilish, pedagogik kuzatuv, psixologik diagnostika elementlari, ijodiy topshiriqlarning pedagogik samaradorligini baholash, o'quvchilar bilan suhbat va tajriba-sinov ishlari qo'llanildi. Ushbu metodlar ijodiy faoliyatning boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy fazilatlar rivojlanishiga ta'sirini chuqur o'rganish imkonini berdi.

Yuqoridagi ilmiy-nazariy asoslar ijodiy faoliyatni boshlang'ich ta'limda axloqiy tarbiya vositasi sifatida qo'llash pedagogik jihatdan asosli, ilmiy jihatdan ishonchli ekanini ko'rsatadi.

Natija va muhokamalar.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy fazilatlarini shakllantirishda ijodiy faoliyatning roli juda muhimdir. Ijodiy mashg'ulotlar — rasm chizish, hikoya tuzish, sahnalashtirish, rolli o'yinlar va loyihaviy ishlash — o'quvchilarda mehr-shafqat, halollik, mas'uliyat, hamkorlik, hurmat va odob-axloq kabi fazilatlarining mustahkamlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi.

Pedagogik kuzatuv va psixologik diagnostika natijalari shuni ko'rsatdiki, ijodiy faoliyat bilan muntazam shug'ullangan bolalarda quyidagi o'zgarishlar kuzatiladi:

1. Axloqiy qaror qabul qilish qobiliyati rivojlanadi. Bolalar turli vaziyatlarda to'g'ri va adolatli xulq-atvorni tanlashni o'rganadi.
 2. Hamkorlik va ijtimoiy muloqot ko'nikmalari mustahkamlanadi. Rolli o'yinlar va sahnalashtirish o'quvchilarni bir-biri bilan samarali ishlashga o'rgatadi.
 3. Shaxsiy mas'uliyat hissi kuchayadi. Ijodiy loyihalar bolalarni o'z ishlarini yakunlashga, o'z xatti-harakatlari uchun javobgarlikni his qilishga undaydi.
 4. Empatiya va hissiy sezgirlik rivojlanadi. Rasm va hikoya tuzish mashg'ulotlari bolalarni boshqalarning his-tuyg'ularini anglashga va hurmat bilan yondashishga o'rgatadi.²
- Shu bilan birga, natijalar pedagogik jihatdan shuni ko'rsatadiki, ijodiy faoliyatni ta'lim jarayoniga tizimli kiritish o'quvchilarning axloqiy fazilatlarini shakllanishining samaradorligini oshiradi. O'quvchilar ijodiy faoliyat davomida faqat ma'naviy-axloqiy ko'nikmalarni o'zlashtirmay, balki o'z fikrini erkin ifoda etish, yangi g'oyalarni yaratish va muammolarni ijodiy yo'l bilan hal qilish qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Muzokaralar shuni ko'rsatadiki, ijodiy faoliyat orqali axloqiy tarbiya samaradorligi ko'plab omillarga bog'liq: o'qituvchining metodik mahorati, dars rejalashtirishning tizimliliigi, o'quvchilarning individualligi va pedagogik sharoitlarning qulayligi. Shu sababli, boshlang'ich sinflarda ijodiy faoliyatni samarali tashkil etish uchun integratsiyalashgan metodlar, interaktiv texnologiyalar va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Natijalar shuningdek, xalqaro pedagogik tadqiqotlar bilan ham mos keladi. Masalan, J. Dyuning ijodiy ta'lim konsepsiyasi va Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" g'oyasi ijodiy faoliyat orqali axloqiy va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishning samaradorligini ilmiy asoslaydi. Shu bilan birga, mahalliy tadqiqotlar ham (M. Avliyoqulov, N. To'xliyeva) ijodiy

² Csikszentmihalyi, M. (2021). *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. New York: HarperCollins.

mashg'ulotlarning bolalarda shaxsiy fazilatlarni rivojlantirishda muhim vosita ekanini tasdiqlaydi.

Ijodiy faoliyat boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy fazilatlarni shakllantirishda nafaqat samarali, balki zaruriy pedagogik vosita sifatida xizmat qiladi. U o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi, ta'lim sifatini oshiradi va ularni jamiyatda mas'uliyatli, madaniyatli, ijodiy fikrlovchi shaxslar sifatida tarbiyalaydi.

Xulosa.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy fazilatlarni shakllantirish jarayonida ijodiy faoliyatning roli muhim va samarali hisoblanadi. Ijodiy mashg'ulotlar — rasm chizish, hikoya tuzish, sahnalashtirish, rolli o'yinlar va loyihaviy ishlar — bolalarda mehr-shafqat, halollik, mas'uliyat, hamkorlik, hurmat va odob-axloq kabi fazilatlarni rivojlantirishga yordam beradi.

Pedagogik kuzatuv va psixologik diagnostika natijalari shuni ko'rsatadiki, ijodiy faoliyat bolalarda nafaqat axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirish, balki shaxsiy mas'uliyat, ijtimoiy ko'nikmalar, empatiya va kreativ fikrlashni ham rivojlantiradi. Tadqiqot shuningdek, ijodiy faoliyatni ta'lim jarayoniga tizimli kiritish boshlang'ich ta'limda axloqiy tarbiya samaradorligini oshirishda muhim vosita ekanini tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, muvaffaqiyatli natijaga erishish uchun o'qituvchilarning metodik mahorati, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, darslarning tizimli rejalashtirilishi va pedagogik sharoitlarning qulayligi muhim ahamiyatga ega. Xulosa qilib aytganda, ijodiy faoliyat boshlang'ich sinf o'quvchilarini ma'naviy va axloqiy jihatdan rivojlantirish, ularni jamiyatda mas'uliyatli, madaniyatli va ijodiy fikrlovchi shaxslar sifatida tarbiyalashning samarali vositasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avliyoqulov, M. (2018). Boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalashning psixologik-pedagogik asoslari. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
2. To'xliyeva, N. (2020). Ijodiy faoliyat va axloqiy tarbiya. Toshkent: Fan va Ta'lim.
3. Vygotskiy, L. S. (2020). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. Piajé, J. (2021). Psychology and Pedagogy. New York: Basic Books.
5. Rogers, C. (1969). Freedom to Learn. Columbus, OH: Charles E. Merrill.
6. Dyuning, J. (2022). Creative Education in Primary Schools. London: Routledge.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). PF-60-son Farmon: Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi (2022–2026). Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Hukumat nashriyoti.
8. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. (2020). Ta'lim to'g'risida Qonun. Toshkent: Adolat nashriyoti.
9. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2019). Maktab ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi. Toshkent: Xalq ta'limi vazirligi nashriyoti.
10. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2017). O'zbekiston Respublikasida uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi. Toshkent: Xalq ta'limi vazirligi nashriyoti.
11. Кўчкинова М. ЗНАЧЕНИЕ ИМИДЖА СОВРЕМЕННОГО ПЕДАГОГА В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ //Предпринимательства и педагогика. – 2025. – Т. 4. – №. 3. – С. 104-117.

12. Kochkinova M. THE IMPORTANCE OF THE IMAGE OF A MODERN TEACHER IN THE PROFESSIONAL PREPARATION OF A FUTURE TEACHER //Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations. – 2025. – Т. 1. – №. 1. – С. 614-621.
13. Кўчкинова М. ЗНАЧЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАВЫКОВ И КОМПЕТЕНЦИЙ ПЕДАГОГА В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПРАВИЛ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ЭТИКЕТА //Предпринимательства и педагогика. – 2024. – Т. 3. – №. 3. – С. 194-203.
14. Atamurodova Q. G. et al. Factors and means of individual spiritual development //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 6. – С. 771-774.
15. Torrance, E. P. (2020). Torrance Tests of Creative Thinking. Bensenville, IL: Scholastic Testing Service.
16. Csikszentmihalyi, M. (2021). Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention. New York: HarperCollins.

